

УДК 27(477)“18”

Степан ГЕЛЕЙ

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ТА МАТЕРІАЛЬНИЙ СТАН ЦЕРКВИ У ХІХ СТОЛІТТІ (На матеріалах Вербилівської парафії Рогатинського деканату)

Розглянуто стан фінансового забезпечення Греко-католицької Церкви наприкінці ХІХ ст., визначено її земельно-майнові активи (на прикладі Вербилівської парафії Рогатинського деканату). Охарактеризовано матеріальне становище духовенства, видатки церковних парафій та особливості їх господарської діяльності, ефективність розподілу коштів фонду вдів і сиріт, створеного для підтримки сімей священнослужителів.

Ключові слова: Церква, духовенство, обрядові послуги.

В Австро-Угорській імперії церква не була відокремлена від держави. Відповідно, духовенство прирівнювалося до державних службовців й знаходилося на державній дотації, одержуючи деяку фінансову допомогу з державного релігійного фонду. Воно мало три основних джерела доходів – платня від уряду (т. зв. конгруа), прибутки від церковного землеволодіння та винагорода від парафіян за обрядові послуги – т. зв. “*jura stolae*”.

До 1898 р., згідно з конгруальним законом від 19 квітня 1885 р., державна платня сільського священника складала 500 гульденів на рік, а платня міського пароха, залежно від чисельності населення міста, коливалася від 600 до 1 тис. гульденів¹. До січня 1897 р. греко-католицькі священники Галичини отримували на 100 гульденів менше, ніж священники інших австрійських земель².

Новий конгруальний закон, який вступив у дію 1 жовтня 1898 р., встановлював розмір дотації, запропонований урядовим проектом 1896 р. Зберігалася градація доходів відповідно до кількості населення в парафії, не були запроваджені надбавки за стаж. За новим законом конгруа більшості греко-католицьких парохів становила 600 золотих ринських, сотрудників – 300 золотих ринських на рік. Дещо покращувалися й доходи завідателів.

Священик отримував у користування ерекційні землі – володіння, які існували для утримання церков, парохів, причету. Дохід від землі становив дотації священника. Отримуючи парафію, священник підписував протокол, наданий йому цісарсько-королівським комісаром, де вказувалися розміри ерекційних володінь, і лише потім провізори показували йому наділи та їх межі³.

¹ Regulacya plac urzedniczych // Gazeta Lwowska. – Lwow. – 1898. – 21 wrzesnia. – S. 2–3.

² В справі регуляції конгруї // Руслан. – Львів, 1897. – 8(20) січня.

³ Там само. – С. 194–195.

Наприкінці XIX ст. 1376 греко-католицьких парафій⁴, за іншими даними – 1870, в яких служило 2257 священників, володіли приблизно 83654 га землі. Відомий польський економіст Франц Буяк майно однієї греко-католицької парафії оцінював у 11380 австрійських крон⁵.

Частина душпастирів ставила під сумнів практику священницького господарювання, вважаючи, що ерекційні ґрунти не тільки не приносять парохам належної матеріальної користі, а й завдають неабиякої моральної шкоди. У свідомості парафіян священник виступав корисливою зацікавленою особою у використанні селянської робочої сили, що зменшувало рівень довіри до духовенства. Інша частина духовенства наполягала на тому, що саме раціональне господарювання може забезпечити парохам відносний добробут, дати можливість заощадити на освіту дітям і посмертний капітал для родини.

Значну частину прибутків душпастиря становила плата за виконання релігійних обрядів і таїнств, які стягувалися безпосередньо з парафіян і зараховувалися податковою службою до конгруї. За підрахунками В. Будзиновського, за “*jura stolae*” парафіяни сплачували парохам та його помічникам грішми чи продуктами приблизно 700 гульденів на рік⁶.

Релігійні послуги поділялися на обрядові (шлюб, похорон, благословення дому, освячення великодніх страв тощо) та віросповідні (таїнства хрещення, миропомазання, евхаристії, сповіді та елеопомазання). Якщо за надання послуг першої категорії священник мав право вимагати оплати, то за здійснення обов’язкових таїнств допускалися тільки добровільні пожертви віруючих, які вони на власний розсуд могли дати пароху.

Однак ні платня від уряду, ні прибутки з ґрунту, ні “*jura stolae*” не могли повністю забезпечити нормальне життя священникам та їхнім сім’ям. Лише деякі з них жили у достатку. Отці вимагали скасувати різницю між дотацією сільського і міського духовенства, збільшити мінімальний дохід кожного самостійного священника принаймні до 1000 зол. ринських, а в більших містах – до 1200 зол. ринських, запровадити шість надбавок за стаж по 100 зол. ринських кожна, висували вимоги щодо покращення дотації сотрудників, завідателів і душпастирів на пенсії. Низка вимог стосувалася змін до обрахунку доходів священників. Останні вважали, що розмір їх дотації є нижчим від зарплати чиновників найнижчого рангу, не відповідає освіті, статусу, сімейному стану й заслугам духовенства перед державою. Після сплати податків та інших витрат, на прожиття залишалося в середньому 100 зол. ринських, за які парох не міг прогодувати сім’ю і забезпечити освітою дітей. Ще гіршою виглядала ситуація в завідателів і сотрудників, які без допомоги родичів часто були приречені жити в борг. Зазначимо, що державний закон 1905 р. дещо підвищив платню: сільський священник почав отримувати 1600 крон на рік, а міський – від 1800 до 2400 крон⁷.

Інший погляд на економічні відносини галицького духовенства з суспільством фіксуємо у І. Франка. Він ретельно проаналізував їх у статті “Попи і економічне

⁴ Див.: Будзиновський В. Аграрні відносини Галичини / В. Будзиновський // Записки НТШ. – Львів, 1894. – Т. 5. – С. 60–61.

⁵ *Bujak Fr.* Galicya / Fr. Bujak. – Lwów, 1908. – S. 140.

⁶ Будзиновський В. Аграрні відносини Галичини. – С. 61.

⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 201. – Оп. 1. – Спр. 4768. – Арк. 16–17; Спр. 4708. – Арк. 3–4; Спр. 4551. – Арк. 32–33.

положення українського народу в Галичині”, яку вперше надрукував М. Возняк у збірці “За сто літ” у 1929 р. “При всіх досі вичислених дотаціях, хоч і як вони спосібні розбудити зависть у бідних і малоземельних мужиків, попи не мають ще ніякого діла прямо з мужиками. Інше діло з тим, що далі слідує. І так при 101 селах подано данини, які побирають попи з мужиків снопами, зерном і хлібом. Сума тих данин представляється ось в яких цифрах 508^{1/2} корців жита, 153 корці ячменю і 801^{1/8} корців вівса зерном; 894 копи жита і 516^{1/2} кіп вівса снопами. Крім того, з трьох сіл подано 6^{1/4} конопляного сім’я. Даліше – з 12 сіл подано 993 хлібів печених, з 7 сіл – 2 169 яєць, з одного села 22 каплуни, а з трьох сіл – 82 робочі дні. Чи не здається вам, що читаєте давній панщизняний інвентар?”⁸

Згідно з даними І. Франка, 691 священик займав землю, на якій могли б жити і працювати 34 тис. селянських господарств. Якщо на одне таке господарство припадало 3–8 моргів ґрунту, то на одне священика – 79 моргів.⁹

Монастирі володіли цілими селами і мали багато підданих, які відробляли їм панщину.

У галицьких соціалістичних виданнях “Дзвони” і “Молот” за 1878 р. І. Франко виокремлює факти “попівського здирства й деморалізації”: “показано було, як брутално обходяться попи з народом, як вони для своїх користей лучаться з панами, урядниками й жидами проти мужиків, а в кінці на підставі власноручної рахункової книжечки показана була трохи чи не мінімальна сума доходів попа. ... Коли хто-небудь посторонній розговориться з українським мужиком у Галичині і почне розпитувати про його життя-буття, то, безперечно, після звичайних нарікань на «панів та жидів» почує також не менш тяжкі нарікання на попів і попівське здирство. «Піп – вовче горло, дере з живого й умерлого, а не пожалує чоловіка, хоч би перед ним землю гриз», – отак звичайно виражається наш мужик о своїх духовних пастирях”¹⁰.

Така ситуація, на думку І. Франка, стала одним із чинників економічної руйни та деморалізації народу. Попи вважали себе представниками народу, а тих, хто припиняв їх слухати, називали “народовідступниками”. Офіційна статистика свідчить про те, що доходи духовенства в 310 селах становлять 10742 гульдени 2 крейцери, в середньому на одне село – 34 гульдени 65 крейцерів. Письменник вважав, що кожен, хто знає галицьке село, розуміє: названа сума не становить й десятої частини реальних доходів священика, якому за один похорон селяни платять 30–50 гульденів, за шлюб – 10–15, за Службу Божу – 1 гульден, за акафіст – 60 крейцерів і т. д. Ближчий до правди обрахунок, поданий в “Молоті” на підставі власних розрахунків одного священика, який назвав мінімум річних доходів у 800 гульденів, але були й села, де доходи сягали 1200–1500 гульденів.

На підставі різних даних, І. Франко подає зведену інформацію про те, що священик протягом року отримує різні подачки від громади: “Поперед усього він уживає 79 моргів ґрунту, т. є. такий простір, на котрім могло б жити й господарити 7–10 родин мужицьких. Громада (з невеликим причинком поміщика або камери) мусить пере-січно що 20 літ будувати і що 5 літ направляти попові хату й господарські будинки.

⁸ Франко І. Попи і економічне положення українського народу в Галичині // Зібрання творів: у 50 т. – Київ, 1984. – Т. 44, кн. 1. – С. 159.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само. – С. 155–156.

Візьмім найнижчий кошт нового будинку – 1200 гульд[енів]; з тої суми випаде 200 на «колятора», а 1000 на громаду; візьмім далі пересічні кошти напрями 250 гульд[енів], з котрих оп'ять 200 впаде на громаду; крім того, так само що п'ять літ мусить громада обгороджувати попівщину – знов 200 гульд[енів], з котрих 180 впаде на громаду, – все те разом учинить річний видаток 125 гульд[енів], або, числячи пересічно 5 душ на родину, а слід[ує] 247 родин на громаду, одержимо на саму тільки конкуренцію парохіальну річного видатку з кожної родини 50 кр[ейцерів]. За сим слідує обрядове здріство. Канонії у нас виглядають так: в Пилипів піст від одної хати повісмо, в великий піст – 6 яець, коли хто не дасть сього «доходу», то піп не схоче сповідати. Від сповіді платиться 1 кр[ейцер], від освячення паски – 4 кр[ейцери]. Почисливши прочі случайні видатки кожної родини: за хрестини, похорони, шлюбнї, поминки, сорокоусти, акафісти, освячення поля, парастасї і пр. на пересічних 4 гульд[ени], одержимо більше-менше докладний образ видатків мужицьких, а доходів попівських у слідуочій табельці:

Видатки	1 родина		1 громада		Вся єпархія	
	гульд[енів]	кр[ейцерів]	гульд[енів]	кр[ейцерів]	гульд[енів]	кр[ейцерів]
На будинки пар[афіяльні]	—	50	123 86	50	87 561	50
Датки періодичні	—	35	988	45	61 293	5
Датки випадкові	4	—	1197	—	700 492	—
Разом:	4	85		95	849 346	55

І завважте, що се почислені тільки прямі датки, що, крім тих 1197 гульд[енів] 95 кр[ейцерів] кожний піп побирає пересічно 132 гульд[ени] з каси, побирає 15–20 сагів дров (усіх дров з лісів поміщицьких і камеральних після тематизму попи побирають около 4785¹⁴, [саги] річно), що велика часть уживає громадського пасовища, має вільне млино в поміщицьких або громадських млинах, що деякі побирають частки доходів з тартаків а навіть пропінації (село Двірці, пов[іт] Жовківський) і що майже сьома часть усіх попів піддержує донині в різних формах панщину по наших селах. І завважте, що якраз та єпархія, в котрій 709 «вчителів народу» пожирають щороку на мільйон гульденів народного добра, є іменно найтемнішою, найменш освіченою полосою в Галичині, є осередком галицької темноти, що в ній лежить 9 з-поміж 23 повітів, в котрих звиш 90 % всього народу не вмє ні читати, ні писати і що пересічно в ній на 100 люду находиться 81 зовсім неграмотних¹¹.

Час від часу влада проводила інвентаризацію земельно-майнових активів дочірньої церкви в Бабухові, під час якої уповноважений описував церкву, її оздоблення та оснащення, церковні доходи та видатки.

13 липня 1858 р. священник Вербилівської парафії Антон Медвецький звернувся з клопотанням до цісарсько-королівської бухгалтерської служби з клопотанням переглянути тарифікацію заробітної плати парохів відповідної парафії, бо діюча тарифікація здійснювалася, на його думку, за заниженими ставками, що суперечило розпорядженню від 21 січня 1822 р. № 11637 та Указу про порядок нарахування заробітної плати від 23

¹¹ Франко І. Попи і економічне положення українського народу в Галичині. – С. 161–162.

січня 1839 р. № 2376. Згідно з названими документами, доходи священнослужителів безпосередньо залежали від загальних надходжень духовенства. Для прийняття справедливого рішення необхідно було провести перерахунок надходжень, який стосувався б не тільки утримання діючих священників, а й їхніх пенсійних виплат.

Далі в документі йшлося про те, що регламентація поточних тарифних положень для священнослужителів парафії у Вербилівці здійснювалася на основі чинних норм без урахування необхідних поправок до положень звіту про доходи від активів парафії. Зміст та суми поправок до матеріалів звіту виявлено із доданих звітних документів від 13 липня 1858 р. З'ясовано, що тарифікація та процентні ставки на надходження від окремих земельних наділів не відповідають чинним правилам встановлення останніх. Згідно з наказом про заробітну плату від 23 січня 1859 р. № 2376, суми утримань священнослужителів нараховувалися відповідно до виконання ними своїх обов'язків в окремих підрозділах парафії з урахуванням ставки надходжень від даних парафіяльних територій. Рішення про остаточний розрахунок заробітної плати священнослужителів приймали відповідні служби в повіті Рогатин.

Оприлюднення такого розрахунку викликало численні звернення та клопотання, подані до 23 лютого 1859 р. щодо питання співвідношення надходжень від активів парафії та розміру утримання її священнослужителів. Особливої уваги заслуговують посилення на занижені оцінки натуральних надходжень від земельних наділів парафії, що, в свою чергу, зумовило скорочення процентних ставок нарахування утримання священнослужителів. Документи містять також претензії на відшкодування невідповідно недорахованих в процесі кінцевих розрахунків часток зарплатні діючих на парафії священнослужителів.

Своєчасність нарахування та виплати зарплатні священнослужителям Вербилівської парафії також згадувалася у вищевказаних клопотаннях. Проте цей момент був нерозривно пов'язаний з вимогами переоцінки квот щодо натурального доходу від усіх наділів парафії за рік як основного чинника тарифікації заробітної плати священнослужителів.

Щодо доходів від дочірніх парафій Залужжя та Бабухів, то їх обсяг теж повинен би був підлягати детальній перевірці та переоцінці, що загалом істотно вплинуло б на формування заробітної плати і на утримання пенсійних виплат священнослужителям відповідних дочірніх парафій. Такі дії повинні були проводитися на основі актів про інвентаризацію доходів від дочірніх парафій за один рік, засвідчених підписами відповідальних осіб та представників священнослужителів вищезазначених парафій. Згідно з актами, площа земельних угідь парафії складає 25 югерів 566 метрів, які безпосередньо належать парафії, що підтверджено рекламаційними таблицями. За розрахунками, дохід від даних земель відповідно до діючих процентних ставок повинен складати заробітну плату для священнослужителів парафії в розмірі 426 гульденів 53 гр.

Священнослужитель Медвецький наголошував, що реальні виплати не становлять навіть 70 % від цієї суми. Занижені ставки поширювалися також і на виплати щодо утримання парафій та пенсії священнослужителям і їх сім'ям.

Парох Медвецький просить у своєму клопотанні зробити перерахунок доходів парафії та вищезазначених сум виплат. У відповідь на клопотання священнослужителя Медвецького було прийняте рішення:

а) Провести повторну перевірку актів та інвентаризаційних документів парафії Вербилівці та її дочірніх парафій Залужжя та Бабухів;

б) Провести інвентаризацію реальних виплат заробітної плати, утримання та пенсійних виплат священнослужителям парафії у Вербилівці та її дочірніх парафій Залужжя та Бабухів;

в) На основі перевірок зробити перерахунок та відшкодування священнослужителям парафій недоотриманих коштів.

29 вересня 1885 р. Галицьке намісництво провело інвентарні описи майна церкви в с. Вербилівці, Бабухів та Залужжя, які належали до Львівської греко-католицької митрополії, Бережанського адміністративного округу, Рогатинського староства і Рогатинського податкового повіту, розташованих на землях графа Людвика Красінського. Парохом на той час був Антон Медвецький, сотрудниками Созонтій Медвецький та Йосиф Любинецький. Один із них утримувався за рахунок місцевого бюджету церкви, інший – 300 зл. – з державної казни.

Особливо нестерпним було життя родини священника після смерті годувальника. Традиційно в родинах священників було багато дітей. Їх вихованням переважно займалися їмості – дружини священників. Більшість таких родин були матеріально забезпечені, їм вистачало засобів і для навчання дітей. Проте нерідко траплялися прикрі випадки, коли помирав парох, залишаючи сім'ю без будь-яких засобів до існування. Подібний випадок описує у своїй книзі “Служити Богові, любити Україну” Юрій Кучабський: “Після смерті 26 квітня 1876 року о. С. Головацького (старшого) на плебанії в Кропивнику залишилася вдова Марія Головацька з Леонтовичів, на руках у якої було семеро дітей – найстаршій Ганні виповнилося двадцять один рік, а наймолодшому Стефану – лише три рочки. Становище вдови здавалося безнадійним. Ще деякий час сім'я могла прожити тим, що виростили в полі та на городі, а далі? Промине рік і, згідно законодавства, вдова втратить право не тільки користуватися церковним полем і городом, а й проживати на плебанії”¹².

Щоправда, родині покійного С. Головацького пощастило. Знайшлася добра душа – молодий богослов, кандидат на висвячення Володимир Глинський. Запропонувавши найстаршій дочці Ганні руку й серце і отримавши сан священника, він замінив на парохії о. С. Головацького і, отже, врятував його родину від розорення. Проте це було лише винятком із правил. В усіх інших випадках митрополича консисторія направляла на парафію нового священника, який, крім обов'язків, перебирав на себе ерекційні та церковні ґрунти, ділянки лісу та лук, конгрую та церковні треби, якими раніше користувався покійний.

Така ситуація спонукала духовенство організувати фонд вдів і сиріт священників, який мав би, бодай частково, вирішити цю складну проблему. Однак єпархіальні вдовичо-сирітські фонди розпоряджалися недостатніми коштами, чимало священників мали значні заборгованості перед фондами. Першим, хто зробив внесок у названий фонд у 1865 і 1866 роках у Рогатинському деканаті, був парох Лев Горалевич Настащина. У 1867 р. його підтримали й інші священники деканату, у тому числі парох Вербилівців, Бабухова і Залужжя Антон Медвецький.

¹² Кучабський Ю. Служити Богові, любити Україну: отець Стефан Головацький (старший) 1826–1876 та його родина у громадсько-політичному житті Галичини / Ю. Кучабський – Львів, 2011. – С. 95.

15 червня 1888 р. в Рогатині відбулися збори священників Рогатинського деканату, на яких делегатом на загальні єпархіальні збори фонду вдів і сиріт було обрано отця Йосифа Макогонського. Збори мали відбутися у Львові 19–20 червня 1888 р. Протокол зборів підписали священники: Іполіт Дзерович, Антон Медвецький, Володимир Чировський, Лев Авдиківський, Михайло Онишкевич, Іван Галяревич, Іван Гургула, Гавриїл Бондар, Микола Величковський, Микола Левицький, Йосиф Яворський і ще чотири священники (підписи нерозбірливі)¹³.

Ми не маємо достовірних даних про прийняте рішення на зборах священників у Львові. Проте неважко здогадатися: основною проблемою, яку намагалися вирішити учасники, була суттєва заборгованість багатьох священників у фонд вдів і сиріт. Траплялися і випадки, про які Рогатинський декан Йосиф Макогонський повідомляв 23 вересня 1890 р. Митрополиту Консисторію:

“Всесвітліша Митрополітальна Консисторіє

В прилож. Залучаю Виказ з Книги касової наложности на фонд вдов і сирот священнических, от пок[ійного] Антона Медвецького, бувшого пароха в Вербиловцях, (в Бабухові та Залужжі – С. Г.) на квоту 124 з[олотих ринських], а також декларацію кривних покійного від 15 вересня 1890 року, що вони обов’язуються безусловно сплатити довг до фонду вдовичого і також довг до церковей в квоті 368/50 под условія. Тестаменту покійного Медвецького не можна одшукати доси – здається що мусів не зробити жадного завіщання.

Уряд деканаль[ний] Рогатинський

Липиця. 23 вересня 1890 р.

Підпис

(Й. Макогонський)¹⁴.

19 березня 1891 р. в зверненні до Митрополітої Консисторії Рогатинський декан Й. Макогонський повідомляв, що, згідно з вимогами Консисторії від 10 березня 1891 р. Ч. 7838, покійний парох Вербиловець (Бабухова і Залужжя – С. Г.) Антон Медвецький залишив неоплачений борг до фонду вдів і сиріт священників 124 злотих ринських, а до церков Вербилівської парафії – 368 злотих ринських 50 центів. Родичі А. Медвецького зобов’язалися віддати цей борг зі спадку покійного, але через те, що його родина не дійшла згоди, весь маєток Медвецького рогатинський суд заклав на депозит¹⁵.

18 січня 1894 р. Рогатинський деканат перерахував Митрополічій Консисторії у фонд вдів і сиріт 245 золотих ринських. Декан о. Й. Макогонський повідомляв, що Звернення Консисторії про необхідність ліквідації заборгованостей у згаданий фонд від 22 жовтня 1884 р. № 8273 частково допомогло вирішити проблему. Проте на окремих священників це звернення ніяк не вплинуло. Постійними боржниками продовжували залишатися о.о. Петро Медвецький з Чесник, Іван Стрельбицький з Підгороддя, Іполіт Дзерович з Рогатина, Антон Билинкевич з Куропатник¹⁶.

У зверненні до Митрополітої Консисторії від 14 грудня 1895 р. Рогатинський декан Й. Макогонський назвав боржників до фонду вдів та сиріт священників, які, на його думку, могли своєчасно погашати заборгованість, але цього не зробили. Йшлося насамперед про Петра Медвецького з Чесник, котрий не мав на утриманні

¹³ ЦДІАЛ України. – Ф. 201. – Оп. 3. – Спр. 556. – Арк. 76.

¹⁴ Там само. – Оп. 5. – Спр. 564. – Арк. 85.

¹⁵ Там само. – Арк. 98.

¹⁶ Там само. – Оп. 3. – Спр. 556. – Арк. 105.

дітей, до конгруї здійснював особисті доплати, а в фонд не заплатив жодного крейцера, заборгувавши 300 золотих ринських і 30 крейцерів.

Ще один боржник о. Іполіт Дзерович з Рогатина мав конгрую, більшу від інших на 100 золотих ринських, 140 моргів поля, 13 моргів лісу, проте заборгував до фонду 265 золотих ринських. “Подібна ситуація з оплатою внесків до названого фонду склалася в о.о. Антона Билинкевича з Куропатник, Миколи Рибак з Шумлян, Миколи Кучинського з Лучинець, Теофіла Теліховського з Бурштина, Івана Галяревича з Заланова”¹⁷.

У середньому один раз на 5–6 років, а інколи і більше, державна імператорська бухгалтерія проводила аудиторські перевірки про доходи та видатки церковних парафій. Найбільше доходів давала церковна земля, менші церква отримувала від користування лугами, лісами, від інших рент та надходжень (від похоронних зборів тощо).

Також церква витрачала кошти на утримання (зарплати) постійного і тимчасового персоналу та органів самоврядування, на ремонт храму, на місцеві податки та інші потреби.

У відозві до цісарсько-королівської крайової фінансової дирекції у Львові податковий уряд в Рогатині повідомляв про те, що заплатив із релігійного фонду замість звільненого від податків духовенства за 1871 рік за греко-католицьку парафію у Вербилівцях ґрунтовий податок 42 золотих римських 61 крейцер, додаток – 53 золотих ринських 45 крейцерів, а за філії, які належать до цієї парафії, у Бабухові і Залужжі – податок 72 золотих ринських 19 крейцерів і додаток – 41 золотий ринських 32 крейцери. Разом – 209 зол. ринських 57 крейцерів¹⁸.

4 травня 1872 р. крайова комісія цісарсько-королівського намісництва у справах відкупу і регуляції боргів 29 березня 1872 р. видала відозву про угоду, укладену між греко-католицькою парафією у Вербилівцях і громадою Бабухова щодо зміни ґрунтів¹⁹.

14 травня 1872 р. було повідомлено про те, щоб у вирішенні названої проблеми враховувався витяг ґрунтової метрики за 1820 рік щодо ґрунтів, відступлених у власність греко-католицької парафії у Вербилівцях, зокрема в її філії у Бабухові²⁰. Того ж дня староство в Рогатині подало звіт, у якому містився витяг із названої ґрунтової метрики²¹. 6 вересня 1872 р. крайова комісія у справах відкупу і регуляції ґрунтових боргів цісарсько-королівського намісництва повернула представлений витяг, що стосувався парцелі топ. ном. 1321, яка перейшла у власність греко-католицької філіальної церкви в Бабухові.²²

Отже, в XIX ст. духовенство прирівнювалося до державних службовців і одержувало деякі дотації, воно мало прибутки від церковного землеволодіння і плату за обрядові послуги. Господарська діяльність забезпечувала сільським священикам відносний добробут. Проте розмір дотації значної частини священиків виявився нижчим, ніж зарплата чиновників найнижчого рангу. Найгіршою була

¹⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 201. – Оп. 3. – Спр. 556. – Арк. 118.

¹⁸ Там само. – Ф. 146. – Оп. 13. – Спр. 11632. – Арк. 50.

¹⁹ Там само. – Арк. 52.

²⁰ Там само. – Арк. 53.

²¹ Там само.

²² Там само. – Арк. 54.

ситуація завідателів і співробітників, які отримували вдвічі меншу заробітну плату. Для підтримки сімей померлих священників духовенство створило фонд вдов і сиріт.

Степан Гелей. Социальный статус и материальное положение церкви в XIX веке (На материалах Вербиловского прихода Рогатинского деканата)

Рассмотрено состояние финансового обеспечения Греко-Католической Церкви в конце XIX века. Определены ее земельно-имущественные активы (на примере Вербиловского прихода Рогатинского деканата). Охарактеризовано материальное положение духовенства, расходы церковных приходов и особенности их хозяйственной деятельности, эффективность распределения средств фонда вдов и сирот, созданного для поддержки семей священнослужителей.

Ключевые слова: Церковь, духовенство, обрядовые услуги.

Stepan Helei. Social status and material situation of the Church in the 19th century (the case of Verbyliv parish of Rohatyn Deanery)

The article considers financial situation of the Greek-Catholic Church in the end of the 19th century. On the example of Verbyliv parish of Rohatyn Deanery it establishes the Church's land and property assets. The article characterises material situation of clergy, parishes' expenses and particularities of their economic activities, as well as efficiency of costs distribution of the Widows and Orphans Fund established to support clergy families.

Key words: the Church, clergy, ceremonial services.